

VASI
HONISMERETI és
HELYTÖRTÉNETI
KÖZLEMÉNYEK

2016/1

DOKUMENTUMOK A RUMY CSALÁD KETTŐS SERLEGÉNEK TÖRTÉNETÉHEZ

1. RÉSZ

■ Papp Júlia

Egy sziléziai fejedelem esküvői ajándékának szánt pompás reneszánsz serlegen, az ún. Rummy-serlegen¹ (1. kép) kívül a Vas megyei Rummy család birtokolt egy kisebb méretű 16. századi kettős serleget is.² (2. kép) Bár erre az ötvöstárgyra a 19. században jóval kevesebb figyelem irányult, mint az

1880-as években külföldre került nagy serlegre, ismert volt itthon, hiszen több hazai kiállításon szerepelt.

Az ikerserleget – melynek rajza szerepel id. Storno Ferenc 1856-ból származó vázlatkönyvében³ (3. kép) – kiállították az 1865. évi pozsonyi régészeti bemutatón.⁴ Az árvízkárosultak megsegítésére rendezett 1876. évi pesti kiállítás katalógusában nem szerepelt, bár Lipp Vilmos naplója szerint a nagy serleggel együtt a két kisebbet is felküldték a tárlatra.⁵ Lehet azonban, hogy itt is bemutatták, mert – mint a katalógus előszavában olvashatjuk – a „tárgymutatóban az idő rövidsége miatt

¹ Papp Júlia: A Rummy-serleg története. Bp., 2008. (továbbiakban: Papp, 2008.) 236 p.

² Vö.: Papp, 2008. 81–84. p. A műtárgytípus történetéhez – az Augsburgban készült legjelentősebb példányok bemutatásával – vö.: Selig, Helmut: Die Kunst der Augsburger Goldschmiede 1529–1868. München, 1980. Bd. 1. 247–248. p., 123–132. tétel. Közéjük tartozik Christoph I. Epfenhauser (Moszkva, Kreml Múzeum), Theophil Glaubich (Moszkva, Kreml Múzeum), Cornelius Erb (London, British Museum) illetve – mint látni fogjuk – Hans Ment munkája. További analógiákat említ a <http://www.britishmuseum.org> honlap. (Megtekintve: 2015. szeptember 7.) A Rummy család serlegéhez hasonló az egykor az Erdődy család tulajdonában lévő, ma a luganói Thyssen-Bornemisza gyűjteményben őrzött, 1565 körül készített két kettős serleg, amelyek közül az egyik szerepelt az 1884. évi budapesti ötvösműkiállításon, illetve az 1896. évi millenniumi kiállításon is. Müller, Hannelore: The Thyssen-Bornemisza Collection. European Silver. London, 1986. 140–141. p., 37. tétel; 142–143. p., 38. tétel.

³ Id. Storno Ferenc vázlatkönyve 1856-ból. Soproni Múzeum. Storno gyűjtemény. Ltsz.: S.84.163.1., 26. p. Ceruzarajz, lapméret: 19 x 27,5 cm.

⁴ Névsorozata azon ipar, régészeti és műkiállításnak mely a magyar orvosok és természetbúvárok összejötte alkalmával Pozsonyban rendeztetett. A kiállítás megnyílik 1865. év aug. 27-ikén. Pozsony, 1865. 68. p.

⁵ Lipp Vilmos: A vasmegegyi régészeti egyület Naplója és a tagok névjegyzéke. Szombathely 16/2 72. Közli Mayer László. = Vasi Szemle (továbbiakban: VSZ), 1991. 3. sz. 443. p.

1. kép
A Rumy serleg. 1538 (?)
(Magántulajdon)

nagyrészt csak a nevezetesebb tárgyak kivonatos leírása foglaltatván benn...”⁶

Az 1884. évi ötvösmű-kiállításon az ikerserleg a III. terem („Világi tárgyak a XII-XVII. századokból”) III. szekrényében („Asztali készletek a XVI. és XVII. századokból”) került elhelyezésre, a katalógusban pedig 30. sorszámmal szerepelt:

„30 Rn. Kettős serleg. Ezüst, aranyozott. Öntött, vert, étetett és vésett munka. Tagolt talpa kerek, pereme felett étetett, keleties, lombdísztémményel ékes. Utána homorú, sima gyűrű felett, három-három hosszúkás, lapos hólyag, egy-egy kerek hólyaggal váltakozik, reszelős alapon. A három utóbbi, bevert vonalakkal, almát példáz. Nyele szintén tagolt s két részből áll. Az alsó párkányos, korongforma, közepén ponczolt szalaggal. Kúpalakúán emelkedik s éles gyűrűvel díszített. A második tag díszedény, hasán csomóra kötött szalagon lógó gyümölcsök vésvék. Hosszú, tagolt gyűrűvel megszakított nyakához három hajlott fül van erősítve. A díszedény és nyaka között, czikkekre osztott lemez. A serlegen magán a nyél felett, domború tag, keleties, vésett levélpártával. Az utána következő részen ismét almákat példázó kerek hólyagok, hármás, hosszúkás, sima hólyag között. Valamennyi hólyagot reszelős keret szegélyez. Felső széle függélyes. Étetett keleties lombdísztítés és alján, párkányos gyűrű czifrázza. Ez a serleg 1-el jelölt. Ebbe hasonló, de valamivel kisebb serleg illik. Nyelét étetett lombokkal ékes lambrequinek díszítik, gyümölcsök helyett. A talpon belül T S bevésve. A kettő magassága 0'34. Egy-egy magassága 0'18. 16. század. Kiállítja Förster Ottó.”⁷

⁶ A magyarországi árvízkarosultak javára Budapesten gr. Károlyi Alajos palotájában 1876. évi májusban rendezett műipari és történelmi emlék-kiállítás tárgyaitnak lajstroma. Készítették Henszlmann Imre, Bubits Zsigmond. S. a. r. Szalay Imre. Bp., 1876. o. n.

⁷ A magyar történelmi ötvösmű-kiállítás lajstroma. Megnyitott 1884. év február hó 17-én. Bp., é. n. 3/3. 47-48. p.

A kettős serlegről – a Rummy-serleggel ellentétben, amely az 1884. évi ötvösmű-kiállítás után nagyon hamar külföldre került – a kiállításon szereplő számos tárgyhoz hasonlóan galvanoplasztikai másolat is készült.⁸ Az ikerserleg galvanomásolatának leírása, ára és fényképe 100. tételszámon szerepel az Iparművészeti Múzeum által 1908-ban kiadott katalógusban:

„Kettős serleg. Mindkét darabja külön serleget képez, kerek talppal, tagolt nyéllel és öblös csészével, a mely utóbbin almákat példázó hólyagok domborodnak. Az egyik serleg szájának átmérője kisebb s így egymásba illeszthető. Az egész gazdagon van cifrázva keleties lombdíszítéssel.

Egy-egy magassága 0”18”. Ára aranyozva 85 kor.

A magántulajdonban lévő eredetije öntött, vert, maratott és vésett ezüst aranyozva, XVI. századi német munka.”⁹

A serleg egyik feléről készült másolat jelenleg is megtalálható az Iparművészeti Múzeum galvanoplasztikai gyűjteményében, 5793-as leltári számon. (4. kép)

A Förster Ottó (1854–1911) országgyűlési képviselő tulajdonaként említett ikerserleg rajza illusztrálja – az 1884. évi történeti ötvösmű-kiállítás

⁸ A kiadványban 1884-65 szám alatt szerepel annak a kettős serlegnek („Az eredeti ezüst, aranyozva. Magán tulajdon. Német. XVI. század.”) a rajza, melyet az ötvösmű-kiállítás katalógusa Förster Ottó tulajdonaként említ. (A kettő magassága 0,34 cm, egy-egy magassága 0,18 cm.) Képes lajstroma az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum galvanoplasztikai másolatainak. Írta Radisics Jenő. Bp., é. n. 31. p.; Catalogue des reproductions galvanoplastiques du Musée des Arts-Décoratifs Hongrois. E. Radisics, M. C. Herpka. Bp., [1884.] 27. p. – szintén 1884-65. tételszám alatt.

⁹ Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum által forgalomba hozott galvano-másolatok képes lajstroma. Szerk. Czákó Elemér. Bp., 1908. 24. p.

A Rummy család kettős serlege. Fénykép, 1930 körül (?)
(Magyar Nemzeti Múzeum, Régészeti Adattár)

katalógusából átvett más ábrázolásokkal együtt – a Pallas Lexikon Ötvösség címszavát.¹⁰ A kettősszerű fényképe szerepelt Ráth Györgynek az iparművészet történetét és sajátosságait bemutató 20. század eleji kiadványában is.¹¹

Az ikerszerű történeti értékét növeli, hogy nagy valószínűséggel a 16. századtól a Rummy család birtokában volt: Rummy István (?) 1550. június 8-án kelt, Nádasdy Tamáshoz írott levelének pecsétája¹² (5. kép) – úgy vélem – a hólyagos ikerszerűt ábrázolja. A páncélos kar által tartott ikerszerűnek ennél jóval élethűbb, pontosabb rajza fedezhető fel egy későbbi Rummy-pecséten.¹³ (6. kép) Az ikerszerű erősen stilizált rajzát lehet felismerni az R B betűk mellett azon a pecséten is, amely Rummy Boldizsár 1738-as és 1741-es keltezésű levelein látható.¹⁴

Az ikerszerűt egy ideig letétként a Nemzeti Múzeumban őrizték, 1912-ben azonban visszakerült az 1 évvel korábban elhunyt Förster Ottó örököseihez.

¹⁰ A Pallas nagy lexikona. 13. köt. Bp., 1896. 691-693. p. Ötvösművészet I. tábla.

¹¹ Ráth György: Az iparművészet könyve. 3. köt. Bp., 1912. 103. p. „46. Kettős serleg a XVI. századból. Förster Ottó gyűjteményében.”

¹² Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (továbbiakban: MNL OL) E 185, Magyar Kamara archívuma. Archivum familiae Nádasdy. Missilis 29. csomó, 28/22.

¹³ MNL OL P 235 Festetics család keszthelyi levéltára. Gersei Pethő család. Acta Babocsayana. Nr. 9. fol. 26. (132. csomó.)

¹⁴ Förster Miklós 1905. január 30-án kezdte tisztviselői pályafutását Vas vármegyénél, mint végzett joghallgató ideiglenes minőségű segélydíjas közigazgatási gyakornokként. 1906. november 26-án másodosztályú szolgabírónak választották meg. 1907. február 18-án a Németújvári járás szolgabírói hivatalához osztották be. Ott dolgozott 1910. február 11-ei Felsőőri járásba való áthelyezéséig. 1911. november 27-ig töltötte be ezt az állást. Vö.: http://www.vaml.hu/Nevtar/F/Forster_Miklos.html (Megtekintve: 2015. szeptember 7.)

„Elismervény!

Hogy a Nemzeti Múzeum őrizetére bízott és Förster Miklós¹⁵ és Otto öcsém tulajdonát képező Rummy-féle kettős billicomot [javítva billicomra] kézhez vettem ezennel elismerem!

Budapest. 1912 máj. 30.

Dr. Förster Aurél
Országgyűlési Képviselő¹⁶

Förster Aurél (1852–1932) közgazdasági író, jogász – 1910-től országgyűlési képviselő – Förster Ottó testvére volt, aki a serleget öröklő unokaöccsei nevében intézkedett a múzeumban.

Az, hogy a serleget eladási szándékkal adták be – talán Förster Ottó halála után – a Nemzeti Múzeumba, abból a ceruzás feliratból derül ki, amely a Régészeti Adattár régi műtárgyfényképei között található, a kettős serleget ábrázoló fénykép (13. doboz) kartonján van: „Förster Aurél serlege, Megvételre 1912.”

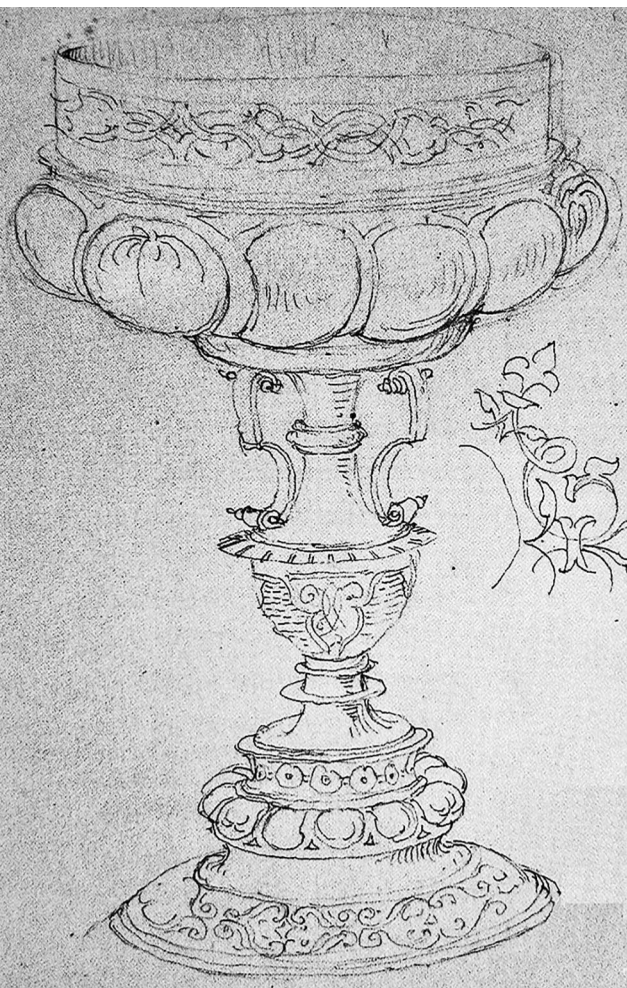
A Nemzeti Múzeum Régészeti Adattárának archív műtárgyfényképei között még két olyan fotográfiát őriznek, amely a Rummy család ikerszerűt ábrázolja. A fényképek hátoldalán a következő kézzel írott szövegek olvashatók:

1. „Kettős serleg, ú[gy]n[evezett] Rummy-serleg, XVI (?) Förster Lajos tulajdona Balozsameggyes u[tolsó] p[osta] Rum, Vas m[egye].”

2. „Kettős ezüstserleg, német ren[eszánsz] XVI. sz[ázad] (?) Förster Lajos tulajdona Balozsameggyes u[tolsó] p[osta] Rum, Vas m[egye] A Rummy-család címerében is szerepel ez a kettős serleg, ősiük a XVI. sz. ban főpohárnokmester volt, s innen a címerkép. – Jegye kivehetetlen aranyozása nem tűzaranyozás, lehet hogy hamis.”

¹⁵ MNL OL P 2001. Rummy család.

¹⁶ Magyar Nemzeti Múzeum. Irattár. Érem és régiségár iratai 1912/191.

3. kép
Storno Ferenc: A Rummy család ikerserlege
(Ceruzarajz, 1856.)

4. kép
A Rummy család kettős serlegének egyik fele
(Galvanoplasztikai másolat. Iparművészeti Múzeum,
Budapest, Galvanoplasztikai Gyűjtemény)

Nem tudni, hogy a fényképek a Nemzeti Múzeumban készültek-e, vagy máshol, az azonban feltételezhető, hogy a hátoldalukon lévő szöveg múzeumi szakembertől származik. A jó minőségű, éles fekete-fehér fényképek (Agfa Brovira) feltehetően az 1930–1940-es években keletkeztek. Elképzelhető, hogy a fotók készítése és a múzeum adattárában való elhelyezése összefügg azzal, hogy 1929-ben „a múzeumi szervezet átalakításával

egyidejűleg rendelkeztek „a művészeti, tudományos, történeti vagy muzeális szempontból különösebb értékkel bíró ingóságoknak (ingó műemlékeknek)” – a tulajdonos értesítése mellett történő – nyilvántartásba vételéről...”¹⁷

¹⁷ Buzinkay Péter: Műtárgyaink – ingó műemlékeink – védelme. = Műemlékvédelem. 2002. 1. sz. (továbbiakban: Buzinkay, 2002.) 37. p.; „Ami pedig a múzeumok nyilvántartásait illeti: ezeket már a húszas években, a Klebelsberg Kunó idején hozott törvénynek megfelelő-

5. kép
Rumy címeres pecsét 1550-ből
(MNL OL E 185. Nádasy Miss. 29. csomó, 28/22.)

en létrehozták. Már az akkori műtárgyvédelmi törvény is arra kötelezte a múzeumokat, hogy kialakítsák a magángyűjtemények kiemelkedő tárgyainak nyilvántartását. Ezt úgy végezték el, hogy a különböző kiállításokon szereplő és a magángyűjtemények ismert tárgyait fotós kartonokra dolgozták fel.” Martos Gábor: „Nem a semmiből jött elő a mai magyar műkereskedelem” Sinkó Katalin művészettörténész, a BÁV volt becsüese, a Magyar Nemzeti Galéria nyilvántartási Főosztályának volt munkatársa. = Artmagazin, 2011. 2. sz. (továbbiakban: Martos, 2011.) 51. p.

Az ikerserlegről a Nemzeti Múzeumnak – mint láttuk – volt tudomása, tulajdonosát a korábbi adatok alapján könnyen megtalálhatták.

A kettős serleg történetét 2008-ban megjelent könyvben az akkor ismert források alapján az 1930–1940-es évekig tudtam követni.¹⁸ Horváth Hilda, az Iparművészeti Múzeum munkatársa egy olyan, az intézmény adattárában található, 1959 és 1970 között keletkezett iratanyagra hívta fel a figyelmet – fogadja ezért ezúton is hálás köszönetemet – amely a serleg története mellett a korszak hazai műkereskedelmére, illetve intézményes műtárgyvédelmére is fényt vet. A kutatás során a Művelődésügyi Minisztériumnak a Magyar Országos Levéltárban található 1974. évi iratanyagában az ügghöz kapcsolódó újabb dokumentumokat találtam.

Bár az újonnan előkerült források alapján a kettős serleg 20. századi történetének az a fejezete, amely az Iparművészeti Múzeumba kerülésével kapcsolatos, a fennmaradt iratok alapján rekonstruálható, számos kérdés megválaszolatlan marad. A serleg 1959 előtti történetére csak az ötvöstárgyat birtokló család múzeumba került magánlevelezésében találunk némi – alkalmanként egymásnak ellentmondó – utalást. Az ikerserleg, amely a fedeles Rumy-serleghez hasonlóan Förster Ottónak 1879-ben Rumy Máriával kötött házassága révén került a Förster családhoz, 1912-ben – mint láttuk – az 1 évvel korábban elhunyt Förster Ottó fiainak, Miklósnak és Ottónak a tulajdonában volt. Az 1930–1940-es években a Nemzeti Múzeumban található 20. századi fényképek hátoldalán olvasható felirat szerint az ikerserleg tulajdonosa Förs-

¹⁸ Papp, 2008. 81–84. p.

6. kép

Rumy címeres pecsét az ikerserleg rajzával

(MNL OL P 235, Acta Babocsayana. Nr. 9. fol. 26. 132. csomó.)

ter Lajos volt. 1959-ben a rábakovácsi plébános, akinél a serleget letétbe helyezték, úgy tudta, hogy a serleget az idősebb Förster Ottó fia, Förster Lajos örökölte, aki – feltehetően 1945 után – külföldre, ismeretlen helyre távozott. A serleg tulajdonosának 1959. évi nyilatkozata szerint viszont a serleg 1954-ben az idősebb Förster Ottó fiának, az ő nevelőapjának a hagyatékából került hozzá, az pedig bizonyos, hogy a tulajdonos nevelőapja – édesanyja második férje – az ifjabb Förster Ottó volt. A vevőjelölt egyik levelében azt írja, hogy a serlegeket a tulajdonos férje a plébá-

nának ajándékozta. Mivel ez a személy 1953-ban meghalt, ez az információ elmentmond a tulajdonos állításnak, amely szerint a serleget 1954-ben örökölte.

A rábakovácsi plébános szerint a serleget az egyházhoz kerülése után Szendy apát, azaz a szombathelyi születésű és Vas megyében tevékenykedő dr. Szendy László (1896–1969) apátplébános, teológus, a Vasi Szemle egyik alapítója¹⁹ helyrehozatta. Mivel Szen-

¹⁹ Lócsei Péter: A Vasi Szemle indulása. = VSZ, 2008. 6. sz. 645–661. p.

dy Lászlót az 1950-es években többször bebörtönözték „szervezkedés büntetése” miatt,²⁰ erre a börtönbüntetések között kerülhetett sor.

A kettős serlegnek a plébánián történő elhelyezése mögött a vallásos buzgalom mellett talán egyfajta védekező ösztönt is sejthetünk: az 1950-es évek politikai légkörében nem igen volt tanácsos értékes műtárgyakat magántulajdonban tartani, hiszen a kitelepítések indokát gyakran éppen az érintettek vagyonsága, „burzsoá” volta szolgáltatta. A kitelepítettek műtárgyait – gyakran még a csak annak látszó tárgyakat is – a múzeumokba szállították, ahol a bekerült anyag listázása, raktározása sokszor nehézkesen ment. Részben ezzel függött össze, hogy a hazai műgyűjtemények a múzeumi szakemberek számára az 1970–1980-as évekig nehezen nyíltak meg.²¹ Arra, hogy az ikerserleg – a levelekben található néhány utalással ellentétben – nem ajándékként, hanem letétként került az egyházhoz, abból következtethetünk, hogy a plébános – amikor vevő jelentkezett – teljes jóhiszeműséggel segített a családnak az értékesítésében.

A múzeumokról és műemlékekről hozott, 1949. évi 13. törvény „- a mai gyakorlathoz hasonlóan – átfogóan rendelkezett a magántulajdonban levő ingó műtárgyak védelméről, kötelező erővel pontosan előírva, hogy a tulajdonosoknak legkésőbb 1949. december 31-ig be kell jelenteniük a muzeális értéket képviselő tárgyaikat. Kiviteli tilalmon túl, bejelentési kötelezettség terhelte a tulajdonost akkor is, ha a tárgyat értékesíteni kívánta.”²²

Azt természetesen – ahogy az egyik vele készült interjúbán Sinkó Katalin is hangsúlyozta – a tulajdonos egyedül nehezen tudta eldönteni, hogy a birtokában lévő tárgyak közül mi muzeális érték és mi nem.²³

A serleget birtokló, 1945-ig földbirtokos család tulajdonában volt – mint a levelezésből kiderül – néhány festmény és porcelán is. A festményeket az ügyletben szereplő vevőjelölt nem túl kvalitásos késő barokk munkákként említi, melyek értékesítését megnehezíti méretük – talán túl nagyok voltak. A vevő egyik levelében négy festményt említ, amelyeket – úgy tűnik – szintén a plébánián őriztek, s melyek együttes becserkét (9000 Ft) majdnem a két 16. századi ezüstserlegével megegyezőnek (11.000 Ft) vélte. Bár a műtárgyak eladási szándékát feltehetően az is motiválta, hogy a családnak szüksége volt a pénzre, nem ez lehetett a kizárólagos ok, a kereskedő által megvásárolni szándékozott porcelánokhoz ugyanis a tulajdonos ragaszkodott.

Az 1950-es évek hazai legális műkereskedelmének egyetlen intézménye a Mária Terézia által 1773-ban alapított Első Magyar Királyi Zálogház többszörös átalakítása során 1951-ben létrehozott Bizományi Áruház Vállalat (BÁV)²⁴ volt, amelynek profilja az antik és egyéb ezüst tárgyak megvásárlására, bizományba vételére és értékesítésére is kiterjedt. Mivel a 2. világháború után újrainduló, kiállítással egybekötött aukcióikat 1950 májusá-

²³ Martos, 2011. 51. p.

²⁴ Botos János: A Bizományi Kereskedőház és Záloghitel Rt. és jogelődei története, 1773–1993. Bp., 1993. 174 p.; Koltai Gábor – Rácz Attila – Rózsavölgyi Andrea: Szépség, szenvedély, századok. A 240 éves BÁV műkereskedelmi üzletágának története. Bp., 2013. (továbbiakban: Koltai – Rácz – Rózsavölgyi, 2013.) 97 p., [4] t.

²⁰ <http://lexikon.katolikus.hu/S/Szendy.html> (Megtekintve: 2015. szeptember 7.)

²¹ <http://muzeumcafe.reblog.hu/mravik-laszlo-elszomorito-ez-az-egesz-visszaadas-kerdes> (Megtekintve: 2015. szeptember 7.)

²² Buzinkay, 2002. 38. p.

ban megszüntették, 1957-ig „a cég műkereskedelmi tevékenysége a kiépülő bizományi bolthálózatra korlátozódott...”.²⁵ Az árak zuhanását nemcsak a legális műkereskedelem mesterséges korlátozása és monopolizálása okozta, hanem az is, hogy a határok lezárásával megnehezült a műtárgyak korábban virágzó külföldi értékesítése.²⁶ A változások hatására megerősödtek azok az informális csatornák, amelyek segítségével a műtárgyak – többnyire nyilván a BÁV-nál elérhetőnél magasabb áron – gazdát cseréltek.²⁷ A BÁV szokásos árainál jelentősen többet kínált az ügylet kezdetén az ikerserleg vevőjelöltje is: az 1957-ben újrainduló aukciók első katalógusaiban az ezüst serlegek, kupák jóval kisebb kikiáltási árral indultak, mint a darabonként 368 gramm (együtt 736 gramm) súlyú ikerserlegért a vevő által kínált 11.000 forint (darabonként 5500) – igaz, 17. századinál korábbit nem találunk a kínálatban. Az 1957. évi 1. aukción például szerepelt egy 18. századi, 670 gramm súlyú augsburgi fedeles kupa, amelynek kikiáltási ára 3500 forint volt, egy 17–18. századi, 126 grammos erdélyi ezüstserlegé pedig 700 forint.²⁸ A következő aukción egy 1802-ből száрма-

zó, 680 gramm súlyú ezüstkupát 700 forintért hirdettek.²⁹ Ennek a 2. számú aukciós katalógusnak a Szépművészeti Múzeum Könyvtárában őrzött példányában található egy gépírásos Függelék, amely szintén aukción szereplő tárgyak listáját tartalmazza, közöttük a következő tétellel: „426/a. Nagy fedeles kupa. Ezüst, vert alakos és virágdísszel, befoglalt érmekkel. 3380 g. – 3400,-” Bár a kupa keletkezési idejét nem tudjuk, a súlya majdnem ötször annyit tett ki, mint az ikerserlegé, a kikiáltási ára viszont csak a harmada annak, amit a történetünkben szereplő vásárló kínált.

Az ügylet során a vásárló – állítása szerint egy budapesti postán – „elvesztette” az ikerserleg vizsgálatra átvett egyik felét, s azt nem tudta visszaszolgáltatni a családnak. Leveleiben arról igyekezett meggyőzni a tulajdonosokat, hogy a serleg rossz minőségű, 19. század végi másolat, ezért a felajánlott vételárnak csak a töredékét éri. Ha a serleg nem kerül elő – írja – hajlandó ennek a jóval kisebb összegnek (pár száz forint) a dupláját fizetni, s kéri vissza a kaució és az újabb ár közötti különbséget.

A serlegek tulajdonosa ekkor a budapesti Iparművészeti Múzeumhoz fordult annak érdekében, hogy hivatali segítséggel visszakapja az eltűnt darabot. A levelekből nem derül ki, hogy az ügylet pénzügyi vonatkozásait a tulajdonos a vevőjelölttel végül hogyan zárta le, annyit tudunk csak meg, hogy a vevő – miután a tulajdonos értesítette arról, hogy az Iparművészeti Múzeum szakértői a megmaradt serleget eredetinek tartják – beleegyezett abba, hogy az 5500 forintnyi kaucióból a család 2700 forintot megtartson. Bár a fo-

²⁵ Koltai – Rác – Rózsavölgyi, 2013. 62. p.

²⁶ Ébli Gábor: Műgyűjtés mint állampolgári kötelesség. Kovács Dezső műkereskedő és gyűjtő visszaemlékezései. = Artmagazin, 2003. 1. sz. 47. p.

²⁷ 1945 és 1960 között a „műtárgyak cseréje sokkal inkább búvópatakszerűen történt, mint ennek előtte és utána bármikor. A majdnem totális piachiány következtében, a közgazdasági racionalitásnak megfelelően a fekete piac vette át az értékek közvetítését.” Mravik László: A hatvanas évek magyar műgyűjtése. In: Hatvanas évek. Új törekvések a magyar képzőművészetben. Kiállítás a Magyar Nemzeti Galériában 1991 március 14 – június 30. Bp., 1991. 33. p.

²⁸ Bizományi Áruház Vállalat 1. sz. művészeti aukciója. 1957. szeptember. 36-37. p. 453., 495. tétel.

²⁹ Bizományi Áruház Vállalat 2. sz. művészeti aukciója. Bp., 1958. december. 27. p. 432. tétel.

lyamatos dezinformálástól és szükség esetén a maffiamódszerektől – verőemberekkel való fenyegetés – sem vizsziariadó vevőjelölt leveleiben gyakran hivatkozik a rendőrséggel való kiváló kapcsolataira, nem tudjuk megítélni, hogy ennek mennyi volt a valóság alapja. A fennmaradt levelekből, valomásokból mindenesetre úgy tűnik, hogy művelt, nyugati kapcsolatokkal rendelkező, a hazai múzeumi rendszer működését jól ismerő, az ötvösművészethez értő, tapasztalt kereskedő volt.

A múzeum vezetése a serleg „elvesztésének” körülményeit is tartalmazó jegyzőkönyvet elküldte ugyan a budapesti Rendőr Főkapitányságra, arra vonatkozóan nem találunk adatot, hogy a serleg előkerült volna. A múzeum munkatársai Rábakovácsiban megtekintették az ikerserleg megmaradt darabját, amelyet az igazgató az Elnöki Tanács 1954. évi 13. sz. tvr. 2. §-a alapján a múzeumban helyeztetett el, majd a Művelődési Minisztérium Múzeumi Osztálya által védetté nyilvánított. Az eljárás mód egyébként nem ebben a korszakban született: az 1922-ben, Klebelsberg Kunó (1875–1932) vallás- és közoktatásügyi miniszter által létrehozott Országos Magyar Gyűjteményegyetem Tanácsának feladatai közé tartozott azoknak a magántulajdonban lévő, kiemelkedő történeti, művészeti vagy régészeti értékkel bíró műkincseknek a kiviteli engedélyezése, amelyeket a múzeumok nyilvántartásba vettek: *„Ezek esetében a kiviteli engedély indokolás nélkül megtagadható volt, s ekkor tárgyalás – vagy végső esetben kisajátítás – útján a tárgy közgyűjteménybe került.”*³⁰

A serleg tulajdonosa 1970-ben azzal a kéréssel fordult a múzeumhoz, hogy vagy vásárolják meg az ötvöstárgyat,

vagy engedélyezzék, hogy visszakaphassa. A műtárgy a Művelődésiügyi Minisztérium határozatával – a védetség napjainkig is érvényes megtartásával – 1974-ben visszakerült a tulajdonoshoz.

Bár az üggyel kapcsolatba került rábakovácsi plébános egyik, a tulajdonoshoz írt levelében Borovszky Samu kiadványára³¹ hivatkozva egyértelműen leírta, hogy az ikerserleg különbözik a külföldre került nagy serlegtől, s az ikerserleg megmaradt felének 1959. évi védetség határozatában is pontos tárgyleírás szerepel, az ebben a leírásban olvasható „ún. rumi serleg” kifejezés később félreértésre adott okot. 1974-ben az Iparművészeti Múzeum munkatársa egy feljegyzésében – az 1884. évi országos ötvösműkiállítás említett katalógusára hivatkozva – hangsúlyozza, hogy a múzeumban letétbe helyezett serleg nem a valódi „Rumy-serleg”, amelynek hollétéről nem tud. 1974-ben a Művelődési Minisztérium Múzeumi Főosztálya a múzeum kérésére új védetség határozatot hozott, melyben az előző határozatban olvasható tárgyleírás szerepel, az „un. rumi serleg” kifejezés azonban már nem.

A serleg értékesítésével kapcsolatos, az Iparművészeti Múzeum adat-tárában található levelezés jelentőségét növeli, hogy érzékletes betekintést nyújt az 1950-es évek nem intézményes hazai műkereskedelmébe, a jó szándékú, tapasztalatlan „amatőröket” és a gyakorlott „profikat” olykor véletlenszerűen összekapcsoló információs és közvetítői hálózat működésébe, amelynek története a levéltári adatok, írott források hiányában tudományo-

³⁰ Buzinkay, 2002. 37. p.

³¹ Balogh Gyula et al.: Vasvármegye. Bp., 1898. (továbbiakban: Balogh, 1898.) 19-21. p. (Magyarország vármegyéi és városai; 3.)

san még szinte teljesen feltáratlan.³² Rávilágít arra is, hogy az állami műtárgyvédelmi rendszer hatékonyan működött: amikor a múzeum tudomására jutott, hogy a jelentős nemzeti történeti értékkel bíró műtárgy „veszélybe került”, a legrövidebb időn belül intézkedett a megmaradt darab védetté nyilvánításáról és múzeumi letétbe helyezéséről.

*

A dokumentumok szövegét – a magán- és a hivatali levelezést összevegyítve – kronologikus sorrendben ismertetem. Az Iparművészeti Múzeum Adattári Gyűjteményében őrzött dokumentumok mellett azoknak az iratoknak a levéltári jelzetét is megadom, amelyek eredetije vagy másolata a Művelődési Minisztérium anyagában is fennmaradt, illetve ma már csak ott érhető el.

A serleg egykori tulajdonosának, illetve családtagjainak nevét és lakcímét nem közlöm.

1.

Rábakovácsi, 1959. május 23.

SZOMBATH JÓZSEF RÁBAKOVÁCSI³³
PLÉBÁNOS LEVELE A SERLEG
TULAJDONOSÁHOZ

Nagyságos Asszonyom!
Évekkel ezelőtt hozzám került a két serleg Németh Pistáéktól. Szendy apát rendbehozatta őket. Akkoriban a vonatban mutatta valakinek és ebből kifolyólag értesült róluk egy érdeklődő is. Most keresett fel. Megtekintette őket és megkért, hogy közvetítem ajánlatát. A kettőért tizenegyezer forintot adna. Szerinte általában 2000-nél többet nem adnának értük. Azt mondta, hogy ő adhat érte ennyit. Most nem volt ideje a képeket is megnézni, de ígérte, hogy kijön és ha neki megfelelnek, akkor megadja értük, amit lehet. Ettől függetlenül is megmondja, hogy mit érnek.

Kérem szíves válaszát, hogy az illetőnek mit mondjak. Én nem tudom ellenőrizni az értéket, de látom, hogy jelentősebb összeget hozna.

Szegény N[émeth] Pista sok bajban van. Sok üdvözlöt a családnak.

Mély tisztelettel

Szombath József

*Saját kezű, eredeti tisztázat.
Iparművészeti Múzeum (továbbiakban: IM) Adattári
Gyűjtemény*

³² Az utóbbi időben a témában megjelent néhány visszaemlékezés, illetve az érintettekkel – gyűjtőkkel, kereskedőkkel, múzeumi szakemberekkel – készített interjú. Vö.: *Martos Gábor: Műkereskedelem. Egy cápa ára.* Bp., 2013. 199-204. p.; *Papp Júlia: Az „elveszett” serleg. Műkereskedelem és műtárgyvédalom az 1950-es években.* = *Artmagazin*, 2015. 7. sz. 50-53. p.

³³ Rábakovácsi 1970 óta a Vas megyei Megyeszék községe része. Szombath József 1954-ben tartotta ezüstmiséjét, tehát ekkor már 25 éve állt papi szolgálatban. Szombathelyi Püspöki Levéltár. Rábakovácsi plébánia iratai. III. Templom. 3. doboz, III/62-63.

2.

Rábakovácsi 1959. június 7.

SZOMBATH JÓZSEF RÁBAKOVÁCSI
PLÉBÁNOS LEVELE A SERLEG
TULAJDONOSÁHOZ

Nagyságos Asszonyom!

Nagy együttérzéssel olvastam nehéz aggodásokról. A jó Isten adja, hogy a sejtelen ne legyen valóság. De még ha az az eset állna is fent, ma már teljes sikerrel operálják. A jó Isten legyen velük.

Ma kint járt emberünk. Ő maga írta az ide mellékelt választ. Én tanácsot adni nem tudok, csak közvetítek. Talán jó lenne szakértő véleményét kikérni. Nem szeretném még ezt a szerepet sem vállalni, ha ez valami nem jól sikerült ügyet eredményezne. Viszont szeretném, ha megfelelő elintézésel Nagyságos Asszonyék segítségét eredményezné. Tessék tárgyalni vele.

Mély tisztelettel:

Szombath József

*Saját kezű, eredeti tisztázat.
IM Adattári Gyűjtemény*

3.

[1959. június eleje]

MAGASI KISS LÁSZLÓ
LEVELÉNEK TÖREDÉKE A SERLEG
TULAJDONOSÁHOZ

Mélyen tisztelt Asszonyom!

Tegnap utazásom miatt meglehetősen sietve írtam a levelet és ezért pótlólag szükségesnek tartom egy-két dolog tisztázását. Mindenek előtt az ár kérdését. Lemértem a tárgyakat: egyik súlya 360 gr., tehát több mint 15 ft-ot ígértem grammjáért. A másik át van fúrva, így egyrészt kevesebb a súlya, másrészt javítása tetemes költséget igényel. Őszintén szólva, nem lelkesedem különösebben a dologért, mert

túlzott árat ajánlottam a két kupáért. Ha valakitől Ön 11 ezer forintot kérne ezért a két pohárért, megijedne. Ismétlem, amit előző levelemben írtam, ha egyáltalán találna ma ilyesmire vevőt, egy szakértő és gazdag vevőt, akkor kaphatná meg talán a fele összeget. A képek nem érdekelnek, mert nem kvalitásosak. Késő barokk korra utalnak, de főleg méretük miatt alig van lehetőség értékesítésükre. Mindenesetre nem feledkezem meg róluk és meg fogom említeni ismerőseim előtt. – Most visszatérve a kupákra, a lebonyolítást a következő képen intézhetjük. Miután a részletes és pontos vizsgálat (laboratórium), feltétlenül szükséges, kérem, szíveskedjék megírni a plébános úrnak, hogy az egyiket pár napi időtartamra adja ki nekem a teljes vételár letétele mellett. Tehát átadok a plébános úrnak 5500 Ft-ot és felviszem Pestre az egyik darabot megvizsgálásra. Amennyiben nem volna [a levél többi része hiányzik.]

*Saját kezű, eredeti tisztázat, keltezetlen töredék.
IM Adattári Gyűjtemény*

4.

1959. június 8.

MAGASI KISS LÁSZLÓ LEVELE
A SERLEG TULAJDONOSÁHOZ

Mélyen Tisztelt Asszonyom!

Megkaptam a plébános úron keresztül értesítését és arra válaszolva ismertetem Önnel a helyzetet. Szíveskedjék talán utána nézni az antik ezüst tárgyak árának. Most kínálnak Pesten egy Nürnbergi serleget XV. sz.-ból, vastagon tőzaranyozva 2800 Ft-ért. Hogy miért áll módomban dupláját adni a jelenlegi árnak, azt most nem tudom részletezni. Amennyiben megpróbálná máshol értékesíteni és amennyiben vevőt találna –

nehéz dolog –, sőt amennyiben legjobb vevőt találna, akkor érhetné el talán az általam felkínált összegnek felét! A képeket megnéztem, nem azok a kvalitások, amelyek érdekelnének. –

Tehát még egyszer, kérem azonnali válaszát, hogy a jelzett összegért átadja-e a két tárgyat, mivel más igen értékes régiséget is kínálnak és nem tudom már tovább halogatni a határozott és végleges választ. Vagy az Önökét, vagy a másik eladó holmit veszem meg. Amennyiben tehát ezen összegért nem adják a kupákat vagy a hét végéig nem érkezik meg válaszuk vételi ajánlatomat tekintsek tárgytalannak. Megkértem a plébános urat, hogy miután volt olyan kedves eddig ennyit fáradozni, intézze a végleges lebonyolításig az ügyet. Kérem tehát válaszukat hozzá küldeni, egyben ajánlanám az anyagiak és más adminisztratív dolgok gyors lebonyolítása végett, hogy a plébános urat bízzák meg teljhatalmú intézkedéssel. Meg vagyok győződve, hogy ügyeiket, mint eddig is tapasztaltam, a legnagyobb odaadással és szeretettel kezeli.

Várom szíves válaszukat.

Őszinte hívük

Magasi Kiss László

*Saját kezű, eredeti tisztázat.
IM Adattári Gyűjtemény*

5.

Rábakovácsi, 1959. június 10.

SZOMBATH JÓZSEF RÁBAKOVÁCSI
PLÉBÁNOS LEVELE A SERLEG
TULAJDONOSÁHOZ

Nagyságos Asszonyom!
Ismét közvetítetek. Küldöm az idemellékelt levelet. Természetesen elolvastam írója szándéka szerint és így tudom a tartalmát. Nincs mit hozzátennem. Szívesen elvégzem, amit rám bíznak.

Sohasem voltam azonban adásvételben jártas ember. Mégcsak hajlamom sincs rá. Nagyságos asszony intézkedik saját belátása szerint. Kiss László megjelenésében kellemes ember és intelligens. Kapásból vállalta egy angol levellem lefordítását. Beszél németül és franciául. Látom, hogy szakmájában otthonos. Miért mondom el mindezeket? Azért, mert mindkét levelében rámenős stílust látok. Nem tudom megállapítani, hogy ez a metodus a szakember magabiztossága-e vagy az üzletember metódusa. Már hivatkozott kollégám nekem nagyon melegen beajánlotta.

Mindezek, ha nem is mellékes, de nem is döntő szempontok. Fontos az adok veszek. Ha sor kerülne erre, szükségesnek tartanám, ha Nagyságos Asszonyék részéről is valaki szakértői véleményt szerezne. Talán a laboratóriumi vizsgálat kapcsán Budapesten. Tessék az itt szükséges teendőket velem közölni.

Szívből jövő óhajom, hogy a kedves betegről jó híreik legyenek Pestről. Nagyon örülnék, ha erről értesülhetnék.

Nagyságos Asszonyéknak sok üdvözetet küldve, maradok mély tisztelettel:

Szombath József

*Géppel írt eredeti tisztázat, saját kezű aláírással.
IM Adattári Gyűjtemény*

6.

1959. június 23.

MAGASI KISS LÁSZLÓ LEVELE
SZOMBATH JÓZSEF RÁBAKOVÁCSI
PLÉBÁNOSHOZ

M á s o l a t !
Kedves Plébános Úr!
Pénteken utaztam Pestre és vasárnap már Oroszlányban voltam, mert ebben a dologban csak személyesen lehetett refferálni. A serleg összes adata-

it, rajzát megtaláltuk az Iparművészeti Múzeum Könyvtárában. /Könyvszám: 3208. III. könyv. 47-48. oldal./³⁴ Ez úgynevezett kettős, szájánál egybetolható serleg. Aranyozva volt, ezt a fontos értéket és bizonyítékot azonban meg gondolatlanul lesikálták róla. A Mátyás történet mese. Stílusa renaissance kis barokk beütéssel, tehát jóval később, mint mondtam is, a XVI., XVII. században készült. Ennek, amit felvittem, a középső része nem eredeti, így nem képvisel műértéket. Maga a kehely és a talp XVI. századi. Elkövettem azt a hibát, hogy nem szedtem itt szét. Ugyebár Plébános Úr is tudja, hogy a XVI. században nem csináltak olyan szép eszteregályozott csavarokat, mint ebben volt? Azért kérdeztem, hogy amikor a másik kelyhet szétszedték, milyen belső összekötőrésszel volt benne, és főleg az hol van. Az volna a legszebb bizonyíték az eredetiség mellett. Feltételezem, hogy a Zöhner végezte a hóhérmunkát, de miután meghalt nem valószínű, hogy a feleségénél megtalálnánk, annál is inkább, mert bizonyára feldolgozta már. A másikat vissza akartam hozni, de [a serleg tulajdonosa] ott tartotta és kérésemre és igazolásomra írta a levelet. Ezt a másikat még megvizsgáljuk, így darabokban. Nagyon tartok, hogy a középső rész itt is beteg. Az az összekötő kézi készítésű csavarrész, ami eredetileg volt benne, mindent megoldana. Amennyiben nem sikerül a dolog, ide fogom visszahozni Plébános Úrhoz, tekintve, hogy amint hallottam a templomnak lett ajándékozva.

A fordítást elintézttem. Utánvétel kúrdetik.

³⁴ Az Iparművészeti Múzeum könyvtárban M 14 – 3208 jelzeten szereplő mű: Pulszky Károly; kiáll. bizottság elnöke Ipolyi Arnold; előszó Szalay Imre: A magyar történeti ötvösmű-kiállítás lajstroma. Bp., 1884. Kolligátum.

A viszont látásig sokszor szívéliesen üdvözl

Olvashatatlan aláírás s[aját] k[ezüleg] Másolat hitelül:

Vogyerák Mária
Budapest, 1959. augusztus 17.

Géppel írt másolat. A hitelesítő részen a Magyar Nemzeti Múzeum – Iparművészeti Múzeum pecsétje. IM Adattári Gyűjtemény

7.

Rábakovácsi, 1959. június 29.

SZOMBATH JÓZSEF RÁBAKOVÁCSI PLÉBÁNOS LEVELE A SERLEG TULAJDONOSÁHOZ

Nagyságos Asszonyom!

Vidéken voltam, amikor Kiss László itt járt és b[ecses] levele alapján anyámtól átvette a másik kelyhet, illetve serleget. Nekem írást hagyott, amiben elmondta az ügy állását. Ahogy Vasvármegye leírásából olvasom,³⁵ a nagy serleg 1474-ből való. Brieg városából. Tehát Mátyás idejéből. Így valóban eredhet Mátyástól is. Kérdés, hogy a két kisebb is hozzátartozott-e? Ha valóban későbbiek, akkor máris kizárt dolog. Általában csak a nagy serleget méltatták és később a másik kettőt is egykorúnak vették. Úgy tudom, hogy a nagy serleg vevőjének módjában lett volna ezeket is megszerezni. Talán meg is vette volna, ha azok tartozékai lettek volna a nagynak.

Kiss László szerint a bemutatott serleg középső része nem eredeti. Erről semmit sem tudok mondani. Ennek megváltoztatásáról nem tudok. Kiss László azt írja, hogy a második serlegnél is attól tart, hogy a középső résznél evvel is baj van. Ki tudja, hogy mikor és vajon miért alakították volna át?

³⁵ Balogh, 1898. 21. p.

A másik serlegbe mi egy aranyozott kupát helyeztettünk bele. Kifejezett céllal. Így egyházi műkincs jellege lett. Ez már szétesett állapotban volt és így ez keresztülvihető volt az állag sérelme nélkül. Ahogy ezt a részt most egyszerűen ki lehetett emelni belőle. Érdekelne a serleget összetartó régi csavarszerkezet. Szerinte az bizonyítana az eredetiség mellett. Ezt így nem értem. Ha olyan biztosan megállapították a korát és a középső résznek elütő voltát, akkor mit bizonyítana a belső csavarrész? Meglep, hogy mivel a középső rész nem eredeti, ezért ne volna műkincs jellege?

Érdekel, hogy a másodiknál mi lesz a vélemény? Úgy írta, hogy ezt idehozza vissza, ha nem vennék át. Azonnal visszacsavarnám a kivett részt. Természetesen várnám Nagyságos Asszony rendelkezését. Amíg valamit nem kezd vele, addig azt hiszem, hogy itt van jó helyen.

Miért mondtam el fentieket? Lehetségesnek tartom, hogy esetleg más vevő jelentkezik. Már a Kiss László által előadottak alapján. Talán megpróbálják így, leejtett árban megszerezni. Üzlet az üzlet, ahogy mondják. Ha már eladásra kerülne sor, akkor mégis közvetlenül kellene próbálkozni a Múzeumnál. Tanácsot adni azonban nem tudok. Feri öcsém, aki mint én érdeklődik, /nem vásárol/ régiségek iránt, azt írta, hogy talán jó lenne lelassítani az ügyet, amíg szakvéleményt sikerül szerezni. Ha Kiss eláll a másodiktól is, akkor lesz erre mód. Azt hiszem, hogy azért jelentős érték van bennük.

Mély tisztelettel:

Szombath József

*Géppel írt eredeti tisztázata, saját kezű aláírással.
IM Adattári Gyűjtemény*

8.

[Szombathely, 1959. július eleje]

MAGASI KISS LÁSZLÓ LEVELE A SERLEG TULAJDONOSÁNAK FIÁHOZ

Kedves Pistám!

Ígéretemhez híven azonnal írok és mindjárt megnyugtatóssal kezdem. Azt hiszem, azért csak szóltál anyukádnak? Kár volt izgatni. Hétfőn eljártam a B[el-ügy] M[inisztérium]-ban és személyemet illetően mellőznek minden nyomozást. Ez annyit jelent, hogy kizárólag a serleg megtalálásával foglalkoznak. Utólag gondolkoztam vasárnap délutáni telefonodon. Az mit jelentett? Mit akart édesanyád csinálni a rendőrségen? Ha úgy gondoltad, hogy utána akartok nézni a dolognak, akkor 27.-én szombat délután 3 órakor Lukács f[ő]h[a]d[na]ly vett jegyzőkönyvet tőlem a Bp. Főkapitányságon a panasz irodában. Mondjátok meg, hogy ti vagytok a tulajdonosok és Töletek hoztam fel a tárgyat azzal, hogy amennyiben eredeti az 5500 Ft fedezeti összeg, mint vételár fog szerepelni. Szóval az igazat. Ezt csak azért mondom, mert nyilván megkérdik Töletek, hogy miért érdeklődtök. Őszintén szólva, nem tudom elképzelni, milyen fondorlatosságot lehet gyanítani e számomra nagyon kellemetlen és főleg költséges esemény mögött? Máskülönb, mint fent írtam, magas helyről lett elintézve, hogy minket nem zaklatnak. – Közzé tettem egy felhívást is a szerda, 1.-i Népszabadság budapesti számaiban, melyben kérem a megtalálót, hogy magas jutalom ellenében adja le öcsémnél a serlegget.³⁶ Egy ismerősömet pedig megkér-

³⁶ A Népszabadság 1959. július 1. (szerdai) számának 11. oldalán, az apróhirdetések Felhívás rovatában a következő közlemény olvasható: „Elveszett kehely öt darabban szom-

tem, hogy járjon el a postaigazgatóságon, hogy a 132-es hivatalban, ahol elveszett, kifüggeszthessük a jutalmazási hirdetményt. Mindezt csak tájékoztatásnak közlöm, mert Titeket nem érint.

Térjünk át a serlegekre. Azt a bizonyos műkereskedőt szombat-vasárnap csupán utolsó próbálkozásnak szántam. Le fogom írni Neked az összegezett és kikristályozódott szakvéleményt, amelyhez végső fokon ti is el fogtok jutni. E szerint mindkét darabot a XIX. sz. végén készítették eredeti minták után. Az 1884-ben Förster Ottó által kiállított kettős serleg még eredeti. Az egyik elgondolás szerint a tulajdonos készítette a két másolatot és az eredetieket eladta. A másik lehetőség, hogy az ezüstműveshez javításra beadott serlegeket ő másolta le, az eredetieket megtartotta és a másolatokat adta vissza. Sokkal valószínűbb azonban az első verzió, mert mindkét másolat nagyon rossz. A nálatok lévő csavarja pl. egy biedermeier aufsatzból való. Átnézték a világ összes ezüst jelzéseit is és az ezen lévőit sehol sem találták. Ugyancsak a nálatok lévő nódusán /ez a középső rész [sematikus rajz]/ olyan motívum van, amelynek semmi köze a serleghez. Miután [?] most szakvéleményt adok, a leg...[olvashatatlan szó] hamisítás, hogy egyes részek préselve vannak. És jön a végső, ami már nem is érdekes, maga az ezüst. A régi ezüstök finomak, puhák aránylag és természetesen oxidálódnak. Nem tudom a nálatok lévő oxidálódt-e már? Azonkívül olyan kemény és rideg a serleg, hogy valami disznóság van az ötvözet körül is. Mi nem savaztuk

le, de Ti majd megnézetitek. Itt válaszolok egy természetes gondolatotokra is. Hátha én csináltattam a Ti eredetitek-ről másolatot? Ugye gondoltok ilyesmire is? Nos, ez a serleg legalább 60 éves, tehát nem mostanában készült, sajnos akkor sem, amikor az eredeti. Ezt aztán akármelyik mesterember is megmondja. A másik pedig, hogy egy rossz galván másolathoz is sok idő kell. Szóval ez egy percig sem aggasszon benneteket.

Mindenesetre most már kérlek is benneteket, hogy vizsgáltsátok meg. A privát ismerőstök után okvetlenül hivatalosan is meg kell nézetni az Iparművészeti Múzeumban. Kérjetekek értékelést is! Ha történetesen levédnék renaissance formája miatt, akkor is sokkal jobban jártok, mert így semmit sem ér úgy meg be tudnátok adni a Kossuth L. u. 1. sz. alatti bizományiba, ahol kb. 500 Ft-ra felvennék.

A nálam lévővel azt javaslom, várjunk egy darabig. Ha meg lesz, természetesen visszaviszem a plébániára. A plébános úr azt mondta, hogy édesapád neki adta a templomnak. Mindenesetre nekem okvetlenül írd meg, hová vigyem a serleget, ha meg van?

Tehát maradjunk annyiban, hogy ha felviszed öcsédhez, azt még megmutatjuk a műkereskedőnek! Azután vagy előtte sürgősen megvizsgáltatjátok, én pedig mindenben el fogok járni kívánságtok szerint. Várom értesítésetet. Édesanyádnak légy szíves átadni kézcsókomat.

Téged őszinte barátsággal köszöntlek

Magasi Kiss László

Légy meggyőződve Pistám, hogy mindent korrektül és a Ti javatokra fogunk elintézni.

u[tó]i[rat] Amennyiben jónak látod, személyesen is leutazom.

Saját kezű, eredeti tisztázta,
IM Adattári Gyűjtemény

baton a Lehel téri postahivatalban. Megtalálónak magas jutalom. Kiss, Krisztina körút 75. VI.” A serleg ellopásának rendőrségi bejelentésére, illetve az esetleges nyomozásra vonatkozó forrást sem Budapest Főváros Levéltárában, sem az MNL OL belügyminisztériumi anyagában nem találtam.

9.

Szombathely, 1959. július 6.**MAGASI KISS LÁSZLÓ LEVELE
A SERLEG TULAJDONOSÁNAK
FIÁHOZ**

Kedves Pistám!

Táviratot kaptam, hogy az osztrák műkereskedő lemondott. Így nem is utaztam Pestre. Nem tudom, felküldtéték-e a serleget öcsédhez. A másik, a porcelán dolgot szombatig lehetett volna jól elintézni, de mivel úgy nyilatkoztál, hogy édesanyád ahhoz ragaszkodik, nem láttam értelmét a hiábavaló pesti útnak. Tehát mindenképp előtt arról értesíts, hogy mi van fent öcsédnél. – A másik, hogy mit akartok a szakvélemények után a serleggel? Mint mondtam, még egy utolsó személy van, egy tudós, idős mérnök, akinek megmutathatnánk. Tőle a leg részletesebb felvilágosítást kapnátok. Amennyiben jónak találjátok, írni neki és elküldeném öcsédhez. Különösen anyagi szempontból ő a legkompetensebb. Ha a porcelán is fent van, én is felmegyek. – Most pedig a mi dolgotokat: sajnos azt is el kell intézni.

Hogy mi van Pesten, még nem tudom, mert az újsághirdetésben is, meg a rendőrségnek is, öcsém címét adtam meg, neki pedig még nem volt kurázsím elmondani a történeteket. Innen távolról akarom levélben értesíteni. Titeket ez nem érint és tárgyaljunk úgy, mintha én nem is beszéltem volna Neked az elvesztésről. – Tehát, mit kértek a nálam lévő serlegért? Azt gondolom belátjátok, hogy az 5500 Ft-ot egy korabeli renaissance serlegért tettem le fedezetnek. Pistám, ne kételkedjétek bennem egy percig sem. Hidd el, itt én veszték mindenképpen nagyon sokat, még akkor is, ha előkerül a dolog, sok

ezer forint lesz a veszteségem. Éppen ezért, miután számomra ez elkerülhetetlen, úgy akarom csinálni, hogy Ti jól, jobban jöjjetek ki, mint más körülmények között. Azt hiszem, a legkorrektebbül járok el, ha rátok bízom a becslést illetőleg értékeltetést. Nézzétek meg Ti először ismerőstökkel, azután, ha ez nem elégséges, hivatalosan, akár az Iparművészeti, akár a Nemzeti Múzeumban. Amennyiben a Kossuth L. utcai (1. sz.) bizományiba betennétek – talán ez a legjobb megoldás – ott úgyis előbb az Iparművészetibe küldenek benneteket, hogy az nem védi-e le. Ott meg fogják állapítani, hogy múlt század végi hamisítvány, – sajnos durva hamisítvány –, és akkor a bizományi beveszi. Talán 1–1.50 Ft –, egy forint – egy forint ötvenet adnak érte. Mondom talán, valószínűbb az egy forint. Szeretném, ha mindenről mielőbb magatok győződnetek meg. – A bizományi a teljes és legmagasabb kereskedelmi árat adja. Nos én kárpótlásul az ő áruk dupláját fizetem nektek. Hidd el Pistám, tiszta szívből utálok ezt a két serleget. Másfél évi munkám veszett kárba – ennyi idő óta kerestem – és nagyon sok pénzem is. Az én szememben ők két csaló, akik alattomosan becsaptak mindenkit és a végén gonoszul még bajt is csinált az egyik. Én lennék a legboldogabb, ha azonnal visszaadhatnám a plébános úrnak „Mátyás korabeli” edényét és visszakaphatnám tőle azt az összeget, amely sokszorosa a tárgy értékének. Tőle azonban nem kérhetek vissza semmit, amíg a serleget vissza nem tudom vinni, mert azt mondja csak kitaláltam az elvesztést és valójában eladtam. Így tehát kétszer sokszor kell megfizetnem ezt a gonosz darabot. Mint kértelek, erről ne szólj neki, ezt nem kell tudnotok. – A serleg meg-

találásában egyébként bízom. Le van körözve az összes hivatalos értékesítési hely. Privát oldalról pedig lassan egész Pest értesül a dologról. Ha csak fel nem darabolja a tolvaj, előbb-utóbb be kell kerülnie a forgalomba. Kérdés, hogy mikor? Lehetséges, hogy egy év múlva. Ezért az ügynek ezt a részét is meg kell beszélnünk, tudniillik, hogy meddig vagytok hajlandók várni a visszacszereléssel? Ugyanezt még a plébános úrral is meg kell tárgyalnom.

Összegezve tehát az összes levélben felmerülő kérdést, ezek a következők:

- 1.) Fent van-e a serleg öcsédnél?
- 2.) Megnézessem-e a szakértővel?
- 3.) Mit csináljunk a porcelán ügyben?
- 4.) Hogy gondoljátok a nálam lévő serleg anyagi rendezését? Elfogadjátok-e javaslatomat vagy más elgondolástok van?
- 5.) Mennyi ideig gondoljátok a visszaadás lehetőségét?

Tehát Pistám, mindenre pontos, részletes és mielőbbi választ várok. Azonkívül bármily más problémád vagy kételyed van, nyugodtan és bizalommal írd. Értsétek meg, nem én tehetek róla, hogy valamelyik ösötök az eredeti edényeket eladta vagy ezüstművese csapta be. Ez kiderült volna másnál is. Viszont velem sokkal jobban jártok, mert én, minden kényszer nélkül, önként az érték dupláját vagyok hajlandó fizetni Nektek. Ez a szerencsétlen véletlen, az elvesztés, kétségtelenül az én hibám, de hát azért épen én bűnhődöm és Ti és a plébános úr jár jól. Mondom, minden vágyam, hogy visszaadhassam, mert Magatok győződhettek meg, hogy mennyire nem tudtok vele semmit kezdeni. Épen az elvesztése ténye által érzem magam kötelezve Nektek dupla árral fizetni, a plébános úrnál meg mindent veszni

hagyni. Hacsak elő nem jön az a gonosz darab. – Mint már múlt levelemben írtam, egyik sem mostani készítmény, hanem a múlt század legvégén készültek. Tehát ezen a téren sem érezhetitek becsapva magatokat. Erről a megvizsgálatáskor úgylis meggyőződtek.

Pistám, mégegyszer, a Ti javatokra, egymás közt, barátiilag akarom elintézni a dolgokat. Mindent meg tudunk beszélni.

Várom mielőbbi válaszodat. Édesanyád kezeit csókolom.

Magasi Kiss László
Szombathely
Kinizsi u. 34.

*Saját kezű, eredeti tisztázata,
IM Adattári Gyűjtemény*

10.

1959. július 14.

MAGASI KISS LÁSZLÓ LEVELE A SERLEG TULAJDONOSÁHOZ

Mélyen tisztelt Asszonyom!
Levélváltásunk után kialakult helyzetet a következőkben konstatalem:

Részemről: felajánlottam az Önöknek okozott kár duplájának kifizetését.

Önök: nem törődnek a tárgy értékével, az 5500 Ft-ot akarják megtartani, amit egy ultimátumszerű levélben közöltek is velem. – A kenyérrel és kővel való dobálózás esete.

Ezek után mégegyszer leszögezem álláspontomat. Letettem Önöknek fedezetiül Ötezeröttszáz forintot egy eredetinek mondott renaissance serlegre megvizsgálása céljából. Megállapítást nyert, hogy mindkettő múlt századvégi hamisítvány. Miután az egyiket, sajnos elvesztettem, tartozom az okozott kárt, csak a kárt, megtéríteni. Szóba sem jöhet 5500 Ft megtartása. A továbbiakban meg fogják érteni, hogy valóban az

Önök érdekében akartam egymás közt, diszkréten mindent rendezni. – Mi tudjuk, mit ér a két edény. Kértem vizsgál-tassák meg, ne képzeljék, hogy valami érték van a kezükben, győződjenek meg áráról és én kifizetem a dupláját. – Most kell elszámolnunk, mert a tárgy megtalálása bizonytalan. Bár visszahatnám, hogy még az emléktől is szabaduljak ennek az értéktelen „legendás” hamisítványnak.

Persze Önök jól megtárgyalták a dolgot és fel vannak készülve egy esetleges polgári perre. Erre nincs szükségem. Amennyiben azonban továbbra is ragaszkodnak az Önöket meg nem illető 5600 [!] Ft-hoz, a személyes megbeszélés köréből porondra fogunk lépni. Ezek után jobban méltányolják majd azt a kíméletet, amelyet a serleg körüli nyomozásnál az Önök személyének kieszközöltem. F. hó 20-ig várom választukat, hogy elfogadják-e megismételt ajánlatomat.

Fontolják jól meg, Asszonyom, most még nyernek az ügyön, de ha megindul a lavina, csak vesztenek. Távol áll tőlem, hogy fenyegetsek, csupán azért

közlöm, hogy ne vádolhassanak váratlan és be nem jelentett akcióval meg nem egyezés esetén, kérni fogom a nyomozás kiterjesztését mindkét hamis serlegre vonatkozólag, valamint az 5500 Ft letétbevételét az ügy lezárásáig.

Nekem a legkellemetlenebb ez a szerencsétlen elvesztés és nagyon sajnálnám, Önök miatt, hogy legjobb szándékomat gyengeségnek magyaráznák. A megegyezés elmulasztása mindnyájunknak sok kellemetlenséggel járna. Ismétlem, Asszonyom, de hallgassanak jogászra, ez nem polgári peres ügy, és minden igazság is – bár ne kerülne rá sor – minden erő az én oldalamon áll. Az Önökén viszont a döntés lehetősége.

Amennyiben ragaszkodnak álláspontjukhoz és ajánlatomat tárgytalannak tekintik, kérem, egyszerűen ne válaszoljanak.

Őszinte híve és tisztelője

Magasi Kiss László [aláírásként]

Kiss László

Szombathely, Kinizsi u. 34.

*Saját kezű, eredeti tisztázat,
IM Adattári Gyűjtemény*